

Ühenduste suutlikkus ja tugistruktuurid

Agu Laius, Kodanikuühiskonna Sihtkapitali juhataja

Mittetulundusühinguid ja sihtasutusi on 1. veebruari 2010 seisuga kokku 30 267 (neist kinnisvara-alal toimetavaid 12 452). Ühenduste arv kasvab järjepidevalt. MTÜ sektor on vaieldamatult omandanud väga olulise rolli ühiskonnas. Edaspidi on esmatähtis kasvatada olemasolevate kodanikuühenduste tegevusvõimekust võimaldades neile vajalikke tugiteenuseid.

Kodanikuühiskonna Sihtkapitali toetusel tegi EMSL läinud aastal uuringu „Suutlik sektor“ (http://kysk.ee/sisu/10_9348226_Uuringuraport_Suutlik_sektor_uuringu_teostaja_EMSL.pdf)

Uuringu üldjärelduseks on, et enamuse ühendusi üldjoontes mõistab oma rolli ühiskondlike protsesside mõjutamisel ja paljudel on ka arusaam ning ülevaade võimalustest, kuidas seda teha. Peamiste takistustena ühenduste kaasaraäkimisel poliitikakujundamises ja otsusetegemise protsessides toodi esile vastastikustel kokkulepetel põhinevate ja selgepiiriliste ning väljakujunenud koostöövormide puudumist avaliku võimuga ning seda, et rahastamise põhimõtted ei ole ühendustele üheselt arusaadavad ega lõpuni läbipaistvad.

Ühenduste suutlikkuse aluseks on nende eesmärgipärast tegevust toetavate meetmete olemasolu ja rakendamine. Nende seas ühenduste võimekusele kaasa aitav rahastamise korraldamine. Teisisõnu - riigis kehtestatud kodanikuühenduste rahastamise süsteem, kord ja konkreetsete rahastajad kujundavad ühenduste suutlikkust! Rahastajatel on rahastamise tingimuste seadmiste ja nõudmiste kaudu suur roll ühenduste suutlikkuse suurendamisel või selle pärssimisel ja organisatsioonikultuuri kujundamisel.

Rahastamine on avaliku võimu ja kodanikuühenduste vastastikusel huvil põhinev koostöövorm, mis tugineb arusaamal nende teineteist täiendavatest rollidest demokraatlikus riigis. Läbi eestkostetud tagavad ühendused erinevate huvide ja teadmiste jõudmise avalikesse aruteludesse, aidates nii kaasa demokraatia ja sotsiaalse turvalisuse suurenemisele ning tõstes sündivate otsuste kvaliteeti ja legitiimsust. Vähetähtis ei ole ka inimeste kodanikutunde kujundamine. Seega - avaliku võimu huvi kodanikuühenduste tegevuse rahastamise vastu tuleneb saadavast ühiskondlikust kasust.

Senine liigselt projektipõhine, vaid valdkonna tegevuste rahastamine, mis sageli ei toeta ühenduste juhtimis-, finantsarvestuse-, läbipaistvuse ja aruandlusvõimekuse paranemist, on kujundanud ühenduste struktuuri ja suutlikkuse – kogu tähelepanu on keskendatud projektidele. Kõik on projektijuhid, kellelgi ei ole aega, kompetentsi ja ressursi tegeleda ühingu strateegia, juhtimise ja töö korraldamisega. Vaid pisut enam, kui neljandik ühenduste juhtidest saab selle eest töötasu. Seegi pärineb sageli projektirahadest.

Tõsist kaalumist vajab paljude olemasolevate erinevate rahastamismeetmete oluliselt parem omavaheline sidustamine. Alates kokkuleppest, kuidas kaetakse ühenduste üldkulusid, ühetaolistest nõudmistest kuni ühtsete taotlus- ja aruandevormideni välja. Senise praktika kohaselt ei ole harvad juhtumid, kus ebapiisavalt läbimõttlemata rahastamisemeedet korvatakse ülepingutatud bürokratlike nõudmistega, mille sisu ja vajalikkus on küsitavad.

Vastastikusest huvist lähtuva tulemustele suunatud lahenduste saavutamiseks on vajalik kodanikuühenduste riikliku rahastamise terviklik ja riigi strateegiliste arengukavade eesmärkidega seostatud süsteem. Kontseptsioon kiideti heaks Vabariigi Valitsuse kabinetinõupidamise otsusega märtsis 2009. (26.03.2009) Tänavu valmiva kontseptsiooni rakenduskava elluviimise tulemusel peaks kodanikuühendustele riigieelarvest eraldatavate summade kasutamine muutuma oluliselt ühtsemaks, korrastatumaks ja läbipaistvamaks.

Tugitegevustest ja –struktuuridest

Meil on välja kujunenud teatud tugistruktuurid soodustamiseks kodanikuühenduste tegevust.

EASi koordineeritud maakondlik kodanikuühenduste nõustajate ja konsultantide võrgustik töötab ennekõike kohaliku tasandi ühendustega. Paralleelselt MAKide korraldatavate koolitustega korraldab EAS ka ise alustavatele ühendustele koolitusi. 2008.-2009. aastatel läbis 3-päevaseid alustavatele ühenduste juhtidele suunatud koolitusi kokku 668 inimest.

Oluline tugitegevus on info kogumine, süstematiseerimine ja sihtgrupile kättesaadavaks tegemine. Seda veab EMSL: ilmuvad e-nädalakiri, koduleht, ajakiri Hea Kodanik, toimuvad ühenduste suvekool, kevadkool jpt ühendustele olulised ettevõtmised. EMSL analüüsib regulaarselt ühenduste probleeme ja vajadusi ning peab muutuste saavutamiseks läbirääkimisi avaliku võimu struktuuridega.

Tugiteenuseid oma liikmesorganisatsioonidele peaksid osutama ka MTÜ-de valdkondlikud katusorganisatsioonid ja teatud määral seda ka teevad. Toimiv ebaproportsionaalselt ületähtsustatud valdkondlik projektirahastamine on aga sundinud ka katusorganisatsioone tegelema mitmesuguste valdkondlike projektide elluviimisega selmet toetada liikmesorganisatsioonide tegevust, osutada neile vajalikke tugiteenuseid ja olla ennekõike eestkosteoranisationsioon. Selle rolli väljakandmiseks vajavad katusorganisatsioonid regulaarset tegevustoetust, mida neil aga kuskilt saada ei ole.

Kodanikuühiskonna Sihtkapital tulenevalt oma põhikirjalisest eesmärgist on peamiselt küll rahastaja, kuid ka oluline ühenduste tugistruktuur. Kahe tegevusaasta jooksul on meil väga oluliseks kujunenud just tugitegevuste osakaal. Me juhendame, konsulteerime, nõustame, korraldame koolitusi ja teabepäevi väga paljudes kodanikuühenduste tegevusvaldkondades: organisatsiooni juhtimine, dokumenteerimine, arhiveerimine, raamatupidamise korraldamine, projektide ja eelarvete koostamine ning nende elluviimine, aruandlus, aga ka kalendri tundmise ja lepingutest kinnipidamise teemadel. Üha olulisemaks muutuvadki konkreetse ühenduse individuaalsed nõustamised.

Kitsaskohaks tugiteenuste osas ei ole enam niivõrd MTÜ-de algteadmised, millele praegu on rõhk asetatud, vaid tegutsevate MTÜ-de juhtide regulaarse koolitamise ja nõustamise käivitamine. Heaks ja väga tulemuslikuks näiteks ühenduse tegevusvõimekuse suurendamisel on VÜF rahastatud EMSL arenguprogramm, milles osalevat ühendust nõustatakse pikema perioodi jooksul, kuidas ühendust strateegiliselt ja paremini tööle rakendada. Selle nõustamise tulemuslikkust kinnitavad KÜSK projektide taotlusvoorud, kus nõustatud organisatsioonide taotlused on olnud väga edukad. See programm vajab jätkamist.

Seda vajadust hakkab katma ka EAS poolt kavandatud 2010. aastal käivitatav MTÜ juhtide 6-päevase arenguprogrammi elluviimine, mis on suunatud tegutsevate ühenduste juhtide arendamisele ning MTÜde mentorprogramm, mille eesmärk on avalikes huvides tegutsevate ühenduste võimekuse ja professionaalsuse kasv läbi mittetulundussektori omavahelise partnerluse.

Uus igati tunnustamist vääriv suundumus on paljude äriühingute ja äriinimeste valmisolek tegutseda kodanikuühendustes. See on andnud kodanikuühendustele ärilise mõtlemise teadmisi, aga toonud kaasa ka vajaduse tutvustada neile inimestele Eesti kodanikuühiskonna aluseid ja avaliku raha kasutamise põhimõtteid.

Oluline uus äri- ja MTÜ-sektori ühine suundumus on sotsiaalse ettevõtluse edendamine. Teemaga tegeleb Heateo SA. KÜSK toetusel käib hetkel sotsiaalse ettevõtluse projektide elluviimine. Ettevõtluse ja omatulu teenimise suunas tegutsemine toob ühenduste päevakorda uued teemad: äriplaan, konkurents, käibemaks, hinnakujundus, ettevõtlustulu teenimine ühenduse raames või uue eraõigusliku juriidilise isiku asutamise kaudu jne. Sellealast nõustamist ei paku seni keegi, ülevaatamist vajavad mitmed seadused, mistõttu selgeid vastuseid ei anna ka asjakohased riigistruktuurid.

Kokkuvõtteks. EKAK-i rakendamisel on viimasel kahel aastal tehtud palju, kuid see on toonud kaasa aina uusi väljakutseid, mis vajavad avaliku ja mittetulundussektori veelgi paremat koostööd. Loodan, et teema arutelu Riigikogus annab sellele uue tõuke.